

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ОСВІТИ, НАУКИ ТА ІННОВАЦІЙ

Р І Ш Е Н Н Я

До протоколу № 39
від 15 липня 2020 року

**Про проект Закону України
“Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення
права працівників державних сільськогосподарських підприємств,
установ, організацій на одержання земельної частки (паю)”
(реєстр. № 3012-2 від 29.05.2020)**

Комітет з питань освіти, науки та інновацій за дорученням Голови Верховної Ради України розглянув альтернативний проект Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення права працівників державних сільськогосподарських підприємств, установ, організацій на одержання земельної частки (паю)” (реєстр. № 3012-2 від 29.05.2020), поданий народними депутатами України Сольським М.Т., Литвиненком С.А., Чернявським С.М. та іншими і зазначає таке.

Вказаний проект поданий як альтернативний до проекту Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення права працівників державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ, організацій на одержання земельної частки (паю)” (реєстр. № 3012-1 від 20.02.2020), який за наслідками розгляду у першому читанні 20.05.2020 передано на доопрацювання у Комітет Верховної Ради України з питань аграрної та земельної політики.

У пояснювальній записці до законопроекту визначено, що його розроблено з метою оптимізація процедури приватизації земель державних сільськогосподарських підприємств, зокрема пропонується визначити порядок приватизації земель державних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій та механізм набуття прав на земельні ділянки, сформовані в результаті такої приватизації. Для цього у проекті пропонується внести відповідні зміни до: Земельного кодексу України (далі – ЗК України), законів України “Про землеустрій”, “Про управління об’єктами державної власності”, “Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового

комплексу”, “Про наукову і науково-технічну діяльність”, “Про Державний земельний кадастр”, “Про державну експертизу землевпорядної документації”.

Комітет Верховної Ради України з питань аграрної та земельної політики розглянув цей законопроект як головний комітет та прийняв рішення рекомендувати Верховній Раді України прийняти його за основу. При цьому зазначено, що основним завданням законопроекту є удосконалення визначеного у статті 25 Земельного кодексу України застарілого та такого, що не відповідає вимогам сьогодення, правового механізму приватизації земель державних та комунальних сільськогосподарських підприємств, установ, організацій.

Відповідно до положень частини першої статті 116 Регламенту Верховної Ради України, головний Комітет з розгляду цього законопроекту відзначив, що для досягнення мети законопроекту (реєстр. № 3012-2) враховуючи його складність і значну кількість законодавчих актів, до яких ним пропонується внесення змін, є необхідність при підготовці до другого читання здійснити узгодження його положень із іншими структурними частинами законопроекту та/або положеннями законодавчих актів, що не були предметом розгляду в першому читанні. Також вказано, що у висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 02.06.2020 № 16/3-2020/65001 (96597) зазначено, що законопроект реєстр. № 3012-2 потребує техніко-юридичного та редакційного доопрацювання.

Разом з тим, Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України визначило, що законопроект реєстр. № 3012-2 потребує доопрацювання. Зазначено, що значна частина його положень повторює відповідні положення проекту реєстр. № 3012-1. Головна відмінність між цим проектом та проектом № 3012-2 полягає у тому, що у проекті реєстр. № 3012-2 визначається порядок приватизації земель лише державних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій. В той час як у проекті реєстр. № 3012-1 визначався відповідний порядок як щодо державних, так і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій.

З урахуванням наведеного, Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України ще раз звернуло увагу на зауваження та пропозиції, висловлені ним у висновку на законопроект реєстр. № 3012-1 від 28.04.2020 (зокрема, **щодо необхідності його доопрацювання**), оскільки вони залишаються актуальними й щодо законопроекту реєстр. № 3012-2, а також додало до них і зауваження та пропозиції щодо оригінальних положень цього проекту. Зокрема, назва проекту, у якій йдеться про “забезпечення права *працівників державних сільськогосподарських підприємств, установ, організацій* на одержання земельної частки (паю)”, не відповідає його змісту, оскільки відповідно до абз. 2 ч. 4 нової редакції ст. 25 ЗК України зазначеним суб’єктам передається лише “до 40 % від загальної площі сільськогосподарських угідь, що підлягають приватизації”. Решту ж земель пропонується передавати у власність особам зі статусом учасника бойових дій (“до 20%”), а також “не менше 40%” - передавати в оренду на земельних торгах (абзаци 3, 4 ч. 4, відповідно). Зазначено, що передача земель, що підлягають приватизації, в

оренду, суперечить змісту приватизації, яка полягає у зміні власника шляхом передачі земель державної або комунальної власності до приватної власності. Передача ж земель в оренду не передбачає зміни власника.

Частина положень проекту не узгоджується з чинними нормами ЗК України. Зокрема:

- Згідно з чинною ч. 2 ст. 20 ЗК України зміна цільового призначення земельних ділянок державної або комунальної власності проводиться органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування, які приймають рішення “про затвердження проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок”. У проекті пропонується доповнити вказану частину ст. 20 ЗК України новим положенням, згідно з яким вказаним органам надається право приймати відповідні рішення також і щодо *проектів землеустрою щодо приватизації земель державних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій*. Проте це не узгоджується з чинною редакцією абз. 2 ч. 1 цієї ж статті, відповідно до якого “зміна цільового призначення земельних ділянок здійснюється за *проектами землеустрою щодо їх відведення*”. Аналогічна норма закріплена і в ч. 1 ст. 50 Закону України “Про землеустрій”.

- Відповідно до п. “б” абз. 1 ч. 1 ст. 25 ЗК України (у редакції проекту) *приватизація земель державних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій здійснюється у випадку ліквідації таких підприємств, установ, організацій*. Проте це не узгоджується з ч. 3 ст. 24 ЗК України, відповідно до якої *“у разі ліквідації державного чи комунального підприємства, установи, організації землі, які перебувають у їх постійному користуванні, за рішенням відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування переводяться до земель запасу або надаються іншим громадянам та юридичним особам для використання за їх цільовим призначенням, а договори оренди земельних ділянок припиняються”*. Крім того, вказана пропозиція не враховує того, що у переліку підстав безоплатної передачі земельних ділянок у власність громадян у ч. 3 ст. 116 ЗК України така підстава як ліквідація державного підприємства, установи, організації не передбачена. Останнє зауваження є актуальним і щодо п. “в” ч. 1 нової редакції ст. 25 ЗК України.

- Відповідно до ч. 6 ст. 25 ЗК України (у редакції проекту) “... право постійного користування землями, які залишились у постійному користуванні державного сільськогосподарського підприємства, установи, організації після передачі їх у власність громадян, переоформлюється на право оренди *строком на 50 років*”. Проте це не узгоджується з чинними редакціями ч. ч. 4, 5 ст. 93 ЗК України, згідно з якими: “*строк оренди земельної ділянки не може перевищувати 50 років*”; “право оренди земельної ділянки може ... вноситися до статутного капіталу власником земельної ділянки - *на строк до 50 років*”. Аналогічне зауваження є актуальним і щодо ч. 7 ст. 25 ЗК України.

- Відповідно до нового абз. 4 п. “д” ч. 2 ст. 49 Закону України “Про землеустрій” проекти землеустрою щодо приватизації земель державних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій включають схему розподілу земель підприємств, установ, організацій на землі, що “*формується у земельні ділянки для продажу на земельних торгах* або продажу чи передачі в

оренду власникам нерухомого майна, яке розташоване на земельній ділянці”. Таке положення має бути узгоджене з положеннями Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення” від 31.03.2020 № 552-ІХ, в якому, зокрема, продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності забороняється (ч. 7 нової редакції ст. 130 ЗК України).

Пункт “е” ч. 4 ст. 84 ЗК України у проекті пропонується доповнити словами “(крім земель, які передаються до приватної власності в порядку приватизації земель державних сільськогосподарських підприємств відповідно до статті 25 цього Кодексу)”. Таким чином, встановлюється виняток, яким визначається можливість передачі у приватну власність земельних ділянок, які використовуються, зокрема, для забезпечення діяльності Національної академії наук України, державних галузевих академій наук, що створює підстави для приватизації земель сільськогосподарського призначення, які наразі перебувають в постійному користуванні цих організацій. Вважаємо, що це не узгоджується з ч. 3 ст. 5 Закону України “Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу”, згідно з якою “вилучення земельних ділянок Національної академії наук України та національних галузевих академій наук може здійснюватися лише за згодою Президії Національної академії наук України та президій національних галузевих академій наук відповідно до Земельного кодексу України”.

Міністерство освіти і науки України категорично заперечує щодо прийняття цього законопроекту, оскільки реалізація його положень несе значну загрозу втрати майнових комплексів закладів освіти та наукових установ та призведе до порушення цілісності їх матеріально-технічної бази.

Міністерство зазначає, що такі зміни суперечать нормам Закону України “Про освіту”, Закону України “Про управління об’єктами державної власності”, Указу Президента України від 16 червня 1995 року № 451/95 “Про Положення про національний заклад (установу) України” (далі – Указ Президента).

Зокрема, відповідно до статті 80 Закону України “Про освіту” до майна закладів освіти та установ, організацій, підприємств системи освіти належать:

нерухоме та рухоме майно, включаючи будівлі, споруди, земельні ділянки, комунікації, обладнання, транспортні засоби, службове житло тощо; майнові права, включаючи майнові права інтелектуальної власності на об’єкти права інтелектуальної власності, зокрема інформаційні системи, об’єкти авторського права та/або суміжних прав; інші активи, передбачені законодавством.

Основні фонди, оборотні кошти та інше майно державних і комунальних закладів освіти не підлягають вилученню, крім випадків, встановлених законом.

Об’єкти та майно державних і комунальних закладів освіти не підлягають приватизації чи використанню не за освітнім призначенням, крім надання в оренду з метою надання послуг, які не можуть бути забезпечені безпосередньо закладами освіти, пов’язаних із забезпеченням освітнього процесу або обслуговуванням учасників освітнього процесу, з урахуванням визначення

органом управління можливості користування державним нерухомим майном відповідно до законодавства.

Відповідно до частини 9 статті 11 Закону України “Про управління об’єктами державної власності” нерухоме майно об’єктів державної власності, що не підлягає приватизації, не може бути відчужене, вилучене, передане до статутного капіталу господарських організацій і щодо такого майна не можуть вчинятися дії, наслідком яких може бути їх відчуження.

У більшості випадків сільськогосподарські підприємства, установи перебувають у складі закладів вищої освіти зі статусом “національний”, на базі яких здійснюється проведення практичних занять, навчальної, технологічної і виробничої практик студентів.

Указом Президента передбачено “органам виконавчої влади не передавати закріплене за національними закладами (установами) України майно, що перебуває у державній власності, будь-яким органам, підприємствам, установам, організаціям”.

Також рекомендовано органам місцевого самоврядування не вилучати земельні ділянки для державних і громадських потреб із земель, наданих у користування національним закладам (установам) України.

Крім того, запропоновані зміни до статті 25 Земельного кодексу України є надзвичайно суперечливі. Вони фактично передбачають можливість відчуження земель державної власності, що використовуються в дослідних і навчальних цілях. Намагання авторів законопроекту надати права органам місцевого самоврядування у відповідності із статтею 122 Земельного кодексу України розпоряджатися земельними ділянками сільськогосподарського призначення державних підприємств, установ, організацій призведе до масового вилучення цих земель у закладів освіти (університетів, коледжів, технікумів, училищ, ліцеїв, шкіл, інтернатів тощо), наукових установ.

Також абзац п’ятий частини 1 статті 25 законопроекту не відповідає назві статті 25 “Приватизація земель державних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій”, а саме, в цьому абзаці мова йде про приватизацію земельних ділянок сільськогосподарського призначення державних підприємств та не зазначається, що саме сільськогосподарських підприємств.

Внесення змін до нормативно-правових актів щодо можливості приватизації земель державних сільськогосподарських підприємств, установ, організацій, зокрема, при їх ліквідації, на підставі рішення органу, до сфери управління якого належить підприємство, створює ризики відчуження майна закладів освіти, яке перебуває у їх господарському віданні.

Сьогодні аграрний сектор України забезпечує 18% ВВП та більше 39,3% експорту країни. Основою діяльності аграрного виробництва є підготовка кадрів та науково-технічний супровід. Для забезпечення підготовки фахівців напряму “Агрономія” на одну навчальну групу мінімальна площа сільськогосподарських земель має становити 7-11 га, “Захист рослин”, “Лісове та садово-паркове господарство” - 15 га і т. п. згідно з методичними рекомендаціями “Обґрунтування потреби (необхідності) земельних площ для здійснення ефективної навчально-наукової та професійної підготовки фахівців в аграрних

ВНЗ”. Ці дані підтверджуються нормативами таких країн як Німеччина, Франція, США. Для якісної підготовки спеціалістів в Україні необхідно мати 145 тис. га земель сільськогосподарського призначення. В наявності в університетах та коледжах нині є 90,8 тис. га, що становить 62,6 % від потреби.

МОН України підсумовує, що цим законопроектом може бути зруйнована аграрна освіта та наука, як одна із головних складових продовольчої безпеки країни. Вилучення зі складу об’єктів майнових комплексів закладів вищої та передвищої освіти земельних ділянок призведе до припинення діяльності установ та організацій, наукових підприємств, оскільки в аграрній освіті та науці земля є просторовим базисом та основою наукових досліджень, що в свою чергу може зупинити багаторічні дослідження у майже всіх галузях аграрної науки, зокрема дослідження у сфері охорони та використання земель.

Національна академія наук України у своєму висновку підтримує позицію Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України і вважає, що внесення змін до ст. 2 Закону України “Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу” щодо доповнення ч. 3 такого змісту: “Земельні ділянки державної власності передаються Національній академії наук України, національним галузевим академіям наук, державним підприємствам, установам, організаціям, які перебувають у сфері її управління, на правах постійного користування, оренди в порядку, визначеному Земельним кодексом України” знизить рівень правового захисту земель НАН України, національних галузевих академій наук та їх організацій, створить передумови для порушення прав академій та їх організацій.

НАН України висловлює сумніви відносно доцільності запровадження варіанту передачі НАН України, національним галузевим академіям та їх організаціям земельних ділянок на праві оренди. Виникне загроза того, що уповноважені суб’єкти влади (та/або їх посадові особи) при розгляді питань землевідведення академіям та їх організаціям будуть віддавати перевагу передачі ділянок в оренду, а не в постійне користування, з відповідними правовими наслідками. Ця законодавча зміна порушить суть такого правового режиму, як право постійного користування земельною ділянкою, який передбачає володіння і користування земельною ділянкою, яка перебуває у державній власності, без встановлення строку.

За загальним правилом ст. 134 Земельного кодексу України, земельні ділянки державної та комунальної власності можуть бути передані в оренду шляхом проведення конкурентних земельних торгів (аукціонів), за результатами яких право оренди земельної ділянки набуває особа, що стала переможцем таких торгів. Тобто право оренди землі фактично купується на аукціоні. Натомість з тексту запропонованих законодавчих змін може скластися помилкове уявлення про те, що земельні ділянки передаються в оренду науковим установам так само, як вони передаються їм у постійне користування, тобто без проведення земельних аукціонів.

Крім того, НАН України вважає, що в умовах ринкової економіки та притаманної їй конкуренції навіть якщо наукова установа, яка фінансується з бюджету, звернеться до відповідного органу державної влади або органу місцевого самоврядування з клопотанням про надання їй в оренду певної земельної ділянки, і така земельна ділянка буде виставлена на земельні торги, то уявляється малоймовірним, що бюджетна наукова установа зможе стати переможцем таких торгів і набути право оренди на необхідну їй земельну ділянку. Ймовірніше право оренди землі набуватимуть потужні комерційні структури. Кошти для участі в земельних торгах і сплати орендної плати для бюджетних наукових установ не передбачені.

Національна академія аграрних наук України висловлює низку зауважень до законопроекту і вказує на неврахування позиції академії, яка була надіслана до головного комітету.

Зокрема відзначено, що підхід авторів законопроекту до скасування інституту права постійного користування шляхом зобов'язання “переоформлення правового титулу” помилковий і відкриває “скриньку Пандори” у вигляді програних міжнародних судів, оскільки, це буде Порушенням статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. (Дивитися справи Справа “Рисовський проти України” (Заява № 29979/04), Справа “Кривенький проти України” (Заява № 43768/07) та інші.) Позиція ЄСПЛ чітко прослідковується: відібрання майна в публічних інтересах без сплати компенсації може вважатись обґрунтованим тільки у виключних обставинах. При чому, така компенсація має бути обґрунтовано пов'язана із вартістю такого майна.

Наголошено, що авторами законопроекту прослідковується прагнення (мета законопроекту): позбавити суб'єктів належного їм майнового права – права постійного користування землею, однак, не прослідковується виключні обставини і невідкладна необхідність в інтересах ДЕРЖАВИ такого діяння. Авторам доведеться підрахувати РОЗМІР компенсації відповідної вартості права постійного користування землею для виплати суб'єктам права постійного користування відмінним від держави.

Окремо зазначається, що прийняття пропонованого законопроекту призведе до зниження якості наукової та освітньої діяльності у зв'язку з втратою земельного базису як основи проведення наукових досліджень (особливо селекції сільськогосподарських культур), проведення виставкової діяльності (демонстрація у польових умовах нових сортів і гібридів с.-г. культур, проведення “днів поля” тощо), надання освітніх послуг з використанням передового досвіду наукових установ.

На спільному засіданні підкомітетів з питань науки та інновацій та з питань професійно-технічної та фахової передвищої освіти Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій від 02.07.2020 розглянуто законопроект і прийнято рішення пропонувати Комітету рекомендувати Верховній Раді України за наслідками його розгляду в першому читанні направити на доопрацювання для врахування зазначених вище пропозицій та зауважень.

Разом з тим, 13.07.2020 законопроект реєстр. № 3012-2 прийнятий Верховною Радою України в першому читанні.

Заслухавши інформацію про законопроект реєстр. № 3012-2 від 29.05.2020, розглянувши рішення профільних підкомітетів та обговоривши це питання, **Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій вирішив:**

1. Інформацію щодо проекту Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення права працівників державних сільськогосподарських підприємств, установ, організацій на одержання земельної частки (паю)” (реєстр. № 3012-2 від 29.05.2020), поданого народними депутатами України Сольським М.Т., Литвиненком С.А., Чернявським С.М. та іншими, взяти до відома.

2. Рекомендувати народним депутатам України – членам Комітету з метою врахування зазначених вище пропозицій та зауважень підготувати та в установленому порядку внести пропозиції і поправки до другого читання до проекту Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення права працівників державних сільськогосподарських підприємств, установ, організацій на одержання земельної частки (паю)” (реєстр. № 3012-2 від 29.05.2020), поданого народними депутатами України Сольським М.Т., Литвиненком С.А., Чернявським С.М. та іншими.

3. Контроль за виконанням цього Рішення Комітету покласти на Голову Комітету С.В. Бабака.

Голова Комітету

С.В. Бабак